

Лівощко Т.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства
Книрик А.О.
Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ ПРИБУТКУ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Лівощко Т.В., Книрик А.О. Аналіз методів планування прибутку на промислових підприємствах. У статті розглядаються основні методи планування прибутку на промислових підприємствах.

Лівощко Т.В., Книрик А.А. Анализ методов планирования прибыли на промышленных предприятиях. В статье рассматриваются основные методы планирования прибыли на промышленных предприятиях.

Livoshko T., Knyrik A. The analysis of methods of planning of profit at the industrial enterprises. In article the main methods of planning of profit at the industrial enterprises are considered.

Вступ. Найважливішим завданням в умовах ринкової економіки для кожної організації є отримання прибутку від господарської діяльності. В процесі ефективного управління підприємства всі витрати, пов'язані з виробництвом повинні окупитися і мати менший вплив на прибуток. Збільшення прибутку є головним завданням, яке необхідно виконати кожному підприємству. Одним з найважливіших умов отримання прибутку з метою розширеного відтворення є планування прибутку. Визначення можливостей підприємства в фінансуванні своїх потреб - найважливіша мета планування прибутку.

Постановка проблеми. Планування прибутку – це складова частина фінансового планування і важлива ділянка фінансово-економічної роботи на підприємстві. У процесі розробки планів по прибутку важливо не тільки врахувати всі фактори, що впливають на величину можливих фінансових результатів, а й, розглянувши варіанти виробничої програми, вибрати ті напрямки, які забезпечують максимальний прибуток. Правильне планування обсягу прибутку на підприємствах має ключове значення для розвитку бізнесу.

Актуальність теми планування прибутку в умовах ринкової економіки на сучасному етапі передбачає жорсткі вимоги до організації управлінської системи підприємства. Постійні зміни економічної ситуації вимагають швидкого реагування управлінського апарату на ризики внутрішнього середовища. Для підтримки стабільного фінансового стану організації необхідно змінити політику підприємства в бік ситуації, що сприятливо впливає на фінансовий результат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення і поглиблення питань щодо сутності прибутку зробили представники

економічної та фінансової науки, а саме: Д. Гелбрейт, Ф. Найт, Дж. Робінсон, Е. Сайкс, П. Самуельсон, Р. Харрод, Шумпетер І. та ін. Питанням, що пов'язані з формуванням і використанням прибутку, займалися вітчизняні вчені-економісти: І.О. Бланк, А.М. Поддерегін, М.Д. Білик, та ін.

Постановка завдання: Розглянути основні методи планування прибутку на підприємстві.

Результати дослідження: фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям, що характеризується сукупністю показників, які відображають реальні та потенційні фінансові можливості підприємства.

Оцінка фінансового стану - невід'ємна частина економічного аналізу діяльності підприємства. Джерелом інформації для аналізу фінансового стану є баланс (звіт про фінансовий стан) підприємства та звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід).

Правильна оцінка фінансово-економічного стану підприємства за сучасних умов господарювання необхідна, як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, державних органів для розвитку взаємовідносин в умовах невизначеності розвитку економіки.

Показники фінансового стану підприємства можуть бути умовно поділені на п'ять груп:

- показники ліквідності;
- показники платоспроможності;
- показники прибутковості;
- показники ефективності використання активів;
- показники ділової активності [1, с.109].

Найбільш важливим показником результативної роботи підприємства, в умовах ринку, є прибуток.

Прибуток - це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. Залежно від формування та розподілу розраховують декілька видів прибутку:

- валовий;
- від операційної діяльності;
- від звичайної діяльності до оподаткування;
- від звичайної діяльності;
- чистий [2, с. 238].

Значення прибутку полягає в тому, що він є синтетичним показником оцінки господарської діяльності та є джерелом фінансування виробництва та інвестиційного планування.

При плануванні прибутку враховуються всі сторони господарської діяльності підприємства: рівень використання основного капіталу, машин та обладнання, технології, організації виробництва і праці тощо. Абсолютна величина прибутку відображає результати зниження собівартості та зростання об'єму реалізованої продукції.

В наукових джерелах при плануванні прибутку, як правило, використовується два методи - прямого розрахунку та аналітичний метод.

Метод прямого розрахунку базується на вилученні з чистого доходу підприємства всіх його витрат.

Аналітичний метод - на основі показника витрат на 1 грн. товарної продукції, а також відсотка базової рентабельності [1, с. 111].

Прибуток від реалізації продукції (послуг) доцільно розраховувати за різними видами господарської діяльності окремо. Такий підхід обумовлений тим, що деякі види діяльності не оподатковуються податком на прибуток і додану вартість (ПДВ), це підвищує точність і об'єктивність розрахунків бази оподаткування, величини податків на прибуток.

Доцільно також враховувати результати фінансової діяльності підприємства за минулий період (наприклад, наявність збитків на початок планового року).

При плануванні розраховують величину необхідного (цільового) прибутку, що забезпечує умови самофінансування підприємства при вирішенні стратегічних і тактичних завдань, та величину можливого прибутку при запланованому обсягу товарообігу, величині доходів і витрат.

Розрахунок величини цільового (необхідного) прибутку на плановий період можна здійснювати двома методами:

1-й метод – на основі чистого прибутку, питомої ваги податків та платежів у балансовому прибутку. Він реалізується в такій послідовності:

1) визначається потреба підприємства в фінансових ресурсах для виробничого та соціального розвитку, що формується за рахунок чистого прибутку. До таких потреб або необхідних напрямів використання прибутку можна віднести:

- фінансування розвитку матеріально-технічної бази підприємства
- поповнення власних оборотних коштів
- створення фінансових резервів
- погашення довгострокових та середньострокових кредитів банку;
- погашення інших видів кредитних зобов'язань підприємства;
- придбання акцій інших підприємств;
- забезпечення соціального розвитку підприємства;
- підвищення матеріальної зацікавленості робітників з урахуванням потреби в соціальних, культурних, житлових заходах;
- виплати дивідендів, якщо такі витрати передбачені установчими документами.

2) визначається питома вага податків та платежів із прибутку в його загальній величині в звітному періоді, при цьому враховуються можливі зміни порядку оподаткування.

3) розраховується величина цільового (необхідного) прибутку до оподаткування, яку має отримати підприємство:

$$P_{ц} = \frac{ЧП_{ц}}{100 - P} \times 100, \quad (1)$$

де $P_{ц}$ - цільовий прибуток до оподаткування;

$ЧП_{\text{ц}}$ - потреба в чистому прибутку підприємства в грошовому вимірі;

P - середній рівень податків і обов'язкових платежів у відсотках до балансового прибутку.

2-й метод – на основі чистого прибутку та його питомої ваги у балансовому прибутку. Він реалізується в такій послідовності:

а) визначається потреба підприємства в фінансових ресурсах для виробничого та соціального розвитку, з отриманої величини відраховують суму амортизаційних відрахувань;

б) визначається питома вага прибутку, що скеровується на виробничий та соціальний розвиток, в загальній величині чистого прибутку на основі даних звітного періоду;

в) визначається сума чистого прибутку для здійснення самофінансування:

$$ЧП_{\text{ц}} = \frac{ПП_p}{ПВ} \times 100, \quad (2)$$

де $ЧП_{\text{ц}}$ - чистий прибуток;

$ПП_p$ - потреба підприємства в фінансових ресурсах для виробничого та соціального розвитку;

$ПВ$ - питома вага прибутку, що направляється для виробничого та соціального розвитку, в загальній величині чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

4) визначається питома вага чистого прибутку в сумі балансового прибутку на основі фактичних даних за звітний період.

5) розраховується сума цільового балансового прибутку.

$$П_{\text{ц}} = \frac{ЧП_{\text{ц}}}{ПВ} \times 100 \quad (3)$$

Для ефективного планування прибутку розрахунок величини можливого прибутку на плановий період може здійснюватися різними методами. Розглянемо декілька з них:

1) Метод прямого рахунку:

Розрахунок планової суми прибутку проводиться для кожного виду продукції (послуг) з подальшим підсумовуванням результату, в цілому, по підприємству.

Сума прибутку для кожного виду продукції визначається як різниця між плановою величиною чистого доходу підприємства та його плановими поточними витратами. Величина доходу від реалізації певного виду продукції розраховується як сума доходу від реалізації товарної продукції та доходу в залишках готової продукції на початок планованого року за мінусом доходу в залишках на кінець планованого року.

2) Розрахунково-аналітичний метод:

Величина можливого прибутку за даним методом визначається:

$$П_{\text{м}} = РТ_{\text{з}} \times T_{\text{н}} \pm \Delta П, \quad (4)$$

де $П_{\text{м}}$ - величина можливого прибутку.

PT_3 - рівень рентабельності товарообігу звітного періоду, %;

T_n - плановий товарообіг;

$\Delta\Pi$ - прогнозовані зміни прибутку підприємства за рахунок чинників, що впливають на його величину. Ними є: зниження собівартості продукції, зміна структури асортименту, зміна ціни на продукцію.

При плануванні балансового прибутку підприємства, крім прибутку від реалізації продукції, враховують:

1. Прибуток від іншої реалізації (основних фондів; сировини; матеріалів; нематеріальних активів у вигляді ліцензій, патентів, торгових марок; цінних паперів; іноземної валюти й іншого майна підприємства).

2. Прибуток від позареалізаційних операцій (доходи від завдання майна в оренду і фінансовий лізинг; доходи від короткострокових і довгострокових фінансових вкладень, тобто придбання акцій і пайова участь у діяльності інших підприємств, придбання облігацій, надання позик іншим суб'єктам господарювання; сальдо отриманих штрафів, пені, за винятком санкцій щодо розрахунків з бюджетом; інші доходи, а саме прибуток минулих років, доходи від дооцінки майна та запасів, відсотки за вільні кошти на розрахункових і депозитних рахунках підприємства).

Ефективним методом планування прибутку є визначення точки беззбитковості. В сучасних умовах підприємства повинні розрахувати, при якому обсягу реалізації можливе забезпечення беззбиткової діяльності, а потім встановити обсяг реалізації, який забезпечить плановий прибуток.

Точка беззбитковості – це величина доходу, що дозволяє підприємству тільки відшкодувати всі його витрати, без отримання прибутку:

$$D_{\delta} = B_{nocm} + B_{зм} \quad \text{або} \quad D_{\delta} = B_{nocm} + \frac{T_{\delta} \times B_{зм}}{100}, \quad (5) (6)$$

де D_{δ} - величина доходу від реалізації в точці беззбитковості;

B_{nocm} - постійні витрати;

$B_{зм}$ - змінні витрати;

$\overline{B_{зм}}$ - рівень змінних витрат;

T_{δ} - плановий обсяг реалізації, що забезпечує беззбиткову діяльність підприємства.

Для ефективного управління визначення точки беззбитковості дозволяє зберегти фінансову стійкість в умовах фінансової кризи та занепаду економіки.

Таким чином, плановий обсяг реалізації, що забезпечує беззбиткову діяльність підприємства може дорівнювати:

$$T_{\delta} = \frac{(D_{\delta} - B_{nocm}) \times 100}{B_{зм}}, \quad (7)$$

Для отримання запланованої величини необхідного прибутку, розрахунок планового обсягу реалізації можна здійснити за такою формулою:

$$T_{\delta} = \frac{(D - B_{nocm} + \Pi) \times 100}{B_{зм}}, \quad (8)$$

де T_6 - плановий обсяг реалізації, що забезпечує беззбиткову діяльність підприємства.

Π - прибуток від діяльності підприємства.

Крім цього, важливо також зробити кількісну оцінку зміни розміру прибутку, в залежності від зміни обсягу реалізації. Для цього розраховується операційний важіль, який показує на скільки відсотків змінюється прибуток при зміні обсягу реалізації на 1%.

Результати розрахунків цільового та можливого прибутку порівнюють, якщо розмір такого прибутку не менше за цільовий, то такий варіант приймається як плановий. Якщо розмір можливого прибутку менший за цільовий, то слід розробити заходи для мобілізації додаткових резервів збільшення доходів або зниження витрат.

Після прийняття рішення про величину планового прибутку розраховують планові показники рентабельності підприємства, які, в свою чергу, використовуються при прийнятті управлінських рішень для формування ресурсного потенціалу підприємства, укладення комерційних угод, інвестиційної діяльності тощо [3, с.339-404].

Також важливим фактором для збільшення прибутку підприємства є контроль за витратами фінансових ресурсів. Контроль за витратами фінансових ресурсів, за фінансовими результатами може здійснювати спеціальна група контролю. Фактичні витрати порівнюють із запланованими за визначеними наперед контрольними «точками». Як правило, плани складають на рік наперед, а контроль за їх виконанням здійснюють постійно.

Інформація, що відображає стан і процес виконання заданих обсягів планових робіт, надходить із багатьох каналів (учасників планового процесу, організацій-виконавців, незалежних контролерів, за плановими і звітними документами). Джерелами інформації є: картки табельного обліку витрат праці, експлуатації обладнання, замовлення на постачання, рахунки-фактури, повідомлення з місця виконання про фактично виконані обсяги робіт, звіти з контролю якості тощо. У всіх випадках до найбільш важливих аспектів контролю належать: точність, своєчасність і повнота.

Керівники кожного рівня (в тому числі й відповідні виконавці) повинні отримувати тільки ту інформацію, і в такій мірі деталізовану, яка необхідна і достатня для розробки коригуючих дій.

Так, для розробки системи контролю за досягненням стратегічних цілей необхідно вибрати такі межі контролю:

- стратегічні цілі (як якісні, так і кількісні);
- критичні зовнішні й внутрішні умови, що лежать в основі стратегічних планів;
- вузькі й слабкі місця, виявлені в результаті аналізу стратегічного плану

В якості основних підконтрольних показників рекомендується вибрати: частку ринку; темпи зростання обсягів продажу; виробництво нових товарів, робіт, послуг; рентабельність продажів; рентабельність капіталу; рентабельність

Цінність такої моделі полягає в її динамічних властивостях, бо вона допомагає здійснювати безперервний процес коригування стратегічного плану підприємства, складеного в умовах невизначеності зовнішнього середовища без чіткого визначення „напрямую регулювання”. Саме через невизначеність „напрямую регулювання” в умовах ринку не працює багато статичних моделей економіки підприємства, у яких жорстко визначений період планування. За цей період часу можуть відбутися настільки значні зміни навколишнього середовища, що виконання раніше накресленого плану може стати гальмом для подальшого розвитку підприємства, якщо несвоєчасно проведене коригування й регулювання[2, с. 322-324].

Висновки: Як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, прибуток являє собою різницю між загальною сумою доходів і витратами на виробництво та реалізацію продукції з урахуванням збитків від різних господарських операцій.

Таким чином, аналіз різних методів планування прибутку має важливе значення для забезпечення умов постійного зростання ефективності діяльності та впливає на показники рентабельності та якості їх планування. В умовах невизначеності економіки процес планування є складним і багатограним, він включає в себе глибокий економічний аналіз виробничих і фінансових показників за попередній період, що передував плановому. Процес досягнення максимальної узгодженості з кількісними й якісними показниками плану випуску продукції (виконання робіт, послуг), її реалізації, собівартості, врахування наявних резервів збільшення випуску продукції, зниження витрат на виробництво, особливо непродуктивних і позареалізаційних витрат і збитків має велике значення.

Розрахунок планового прибутку повинен бути економічно обґрунтованим. Таке планування дозволить здійснювати своєчасне та повне фінансування інвестицій, приріст власних оборотних коштів, необхідні виплати робітникам і службовцям, а також своєчасні розрахунки з бюджетом, банками, постачальниками. Ефективне планування прибутку на підприємствах має ключове значення не тільки для промислових підприємств, але і для економіки країни в цілому.

Список літератури:

1. Свінцицька О.М. Планування діяльності підприємства : Навчальний посібник / Свінцицька О.М. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Кондор, 2009. - 264 с.
2. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : Навч. Посіб. / Тарасюк Г. М., Шваб Л. І. – [3-є вид.]. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.
3. Іванова В. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник / Іванова В. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 472 с.
4. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник / Швайка Л.А. – Львів : «Магнолія 2006».

Ключові слова: прибуток, планування, контроль, фінансові ресурси, показники оборотності.

Ключевые слова: прибыль, планирование, контроль, финансовые ресурсы, показатели оборотности.

Key words: profit, planning, control, financial resources, indicators of negotiability.

Надійшла до редакції 27.11.2013 р.

Рецензент: к.е.н., доцент Дідченко О.І.